

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR

VAZIRLIGI

ILMIY
AXBOROTNOMA

2023

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI

- НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
- SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY

ISSN:2181-0427

journal.namdu.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat universiteti rektori S.T.Turg'unov

Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor Sh.N.Ataxanov

Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy-tadqiqot va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i O.Imomov

T A H R I R H A Y ' A T I

Fizika-matematika fanlari: akad. S.Zaynobbiddinov, akad. A.A'zamov, f-m.f.d., prof. B.Samatov, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, f-m.f.d., dots. B.Abdulazizov, f-m.f.n., dots. A.Xolboyev.

Kimyo fanlari: akad. S.Nigmatov, k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, t.f.d., v.b. prof G'.Doliyev, k.f.n., dots. T.Sattorov, k.f.n., dots. A.Hurmamatov., PhD. D.S.Xolmatov.

Biologiya fanlari: akad. K.Tojibayev, akad. R.Sobirov, b.f.d., prof. A.Batashov, b.f.d., prof. N.Abdurahmonov, b.f.d., dots. F.Kushanov, b.f.d. A.Kuchboyev, b.f.d., dots. D.Dexqonov.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. S.Yunusov.

Qishloq xo'jaligi fanlari: g.f.d., prof. B.Kamalov, q-x.f.n., dots. A.Qazaqov.

Tarix fanlari: akad. A.Asqarov, s.f.d., prof. T.Fayzullayev, s.f.d., prof v.b. N.B. Dexkanov, t.f.d, prof. A.Rasulov.

Iqtisodiyot fanlari: i.f.d., prof. N.Maxmudov, i.f.d., prof.O.Odilov.

Falsafa fanlari: f.f.d., prof. M.Ismoilov, f.f.d. dots. Z.Isaqova, f.f.d., G.G'affarova, f.f.d., dots. T.Ismoilov, PhD. A.Abdullayev.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, PhD. H.Solixo'jayeva, PhD. dots. U.Qo'ziyev, PhD. H. Sarimsoqov, fil.f.d., N.Dosboyeva.

Geografiya fanlari: g.f.d., dots. B.Kamalov, g.f.d., prof. A.Nigmatov, g.f.d., dots. A.Nazarov.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. U.Inoyatov, p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. O'.Asqarova, p.f.n., dots. M.Nishonov, p.f.n., dots. A.Sattarov, p.f.n., dots. M.Asqarova, p.f.n., dots. Sh.Xo'jamberdiyeva, p.f.d., dots. S.Abdullayev, PhD. D.Sarimsakova., PhD. B.Urinov.

Tibbiyot fanlari: b.f.d. G'.Abdullayev, tib.f.n., dots. S.Boltaboyev.

Psixologiya fanlari: p.f.d., prof Z.Nishanova, p.f.n., dots. M.Maxsudova.

Texnik muharrir: *N.Yusupov.*

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Boburshox ko'chasi, 161-uy

Faks: (0369)227-07-61 **e-mail:** info@namdu.uz

Ushbu jurnal 2019 yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosati qarori bilan fizika-matematika, kimyo, biologiya, falsafa, filologiya va pedagogika fanlari bo'yicha Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

"NamDU ilmiy axborotnomasi – Научный вестник НамГУ" jurnali O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining 17.05.2016-yildagi 08-0075 raqamli guvohnomasi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA) tomonidan 2020-yil 29-avgust kuni 1106-sonli guvohnomaga binoan chop etiladi. "NamDU Ilmiy Axborotnomasi" elektron nashr sifatida xalqaro standart turkum raqami (ISSN-2181-1458)ga ega NamDU Ilmiy-texnikaviy Kengashining 2023-yil 11-sentabrdagi kengaytirilgan 9-sonli yig'ilishida muhokama qilinib, ilmiy to'plam sifatida chop etishga ruxsat etilgan (Bayonnoma № 9). Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

ABU RAYHON BERUNIYNING IJTIMOIIY-SIYOSIY QARASHLARI

Tog'ayev Nodirjon Ergashevich
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti falsafa doktori (PhD) dots.
E-mail: togaevnodirjon@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Abu Rayhon Beruniyning jamiyat va insonning vujudga kelishi hamda tarix va tarixiylikning o'ziga xos tomonlari haqida tadqiqot olib borganligi keltirilgan. Shuningdek, Beruniyning ma'rifiy-tarbiyaviy ta'limotida ta'lim-tarbiya birligi va ahloq masalalariga oid qarashlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Abu Rayhon Beruniy, jamiyat, davlat, tarix, xalqlar madaniyati, urf-odat, fan, madaniyat, ta'lim-tarbiya, odob-ahloq.

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ АБУ РАЙХАНА БЕРУНИ

Тогаев Нодиржон Эргашевич
доктор философии (PhD), доцент
Самаркандский государственный университет
имени Шарофа Рашидова
E-mail: togaevnodirjon@gmail.com

Аннотация: В данной статье упоминается, что Абу Райхан Беруни проводил исследования по возникновению общества и человека, а также по конкретным аспектам истории и историчности. Также изложены взгляды Беруни на единство образования и нравственных вопросов в его учебно-просветительской концепции.

Ключевые слова: Абу Райхан Беруни, общество, государство, история, культура народа, традиции, наука, культура, образование, нравы.

SOCIO-POLITICAL VIEWS OF ABU RAYHAN BERUNI

Togaev Nodirjon Ergashevich
Doctor of Philosophy, Associate Professor
Samarkand State University named after Sharof Rashidov
E-mail: togaevnodirjon@gmail.com

Annotation: This article mentions that Abu Rayhan Beruni conducted research on the emergence of society and man, as well as on specific aspects of history and historicity. Beruni's views on the unity of education and moral issues in his educational and educational concept are also presented.

Keywords: Abu Rayhan Beruni, society, state, history, culture of the people, traditions, science, culture, education, morals.

Kirish

Hozirgi kunda jahon miqyosida erishilgan dunyoviy bilimlar, milliy qadriyatlar, ajdodlar yaratib qoldirgan boy ma'naviy merosni falsafiy mushohada etish, hikmatlar, ozodlik, adolat, poklik, halollik, mardlik, vatanparvarlik, insoniylik, nafosat, insonning mohiyati, inson hayotining ma'no-mazmuni, milliy va umuminsoniy qarashlar, xalqimizning o'ziga xos turmush tarzi, tafakkuri va dunyoqarashida aks etgan ertak va afsonalari, milliy qahramonlarimizning

hayoti, qahramonona ishlari va boshqalar xalqimiz milliy qadriyatlarini aks ettirishning muhim omillari, tayanch negizlari va manbalari sifatida o'rin tutadi.

Xalqimizning uzoq o'tmish tarixi shundan dalolat beradiki, insoniyatning ma'naviy kamolatiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan boy ma'naviy-madaniy meros va buyuk qadriyatlar sohibimiz. Bu haqda muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev "Bizning qanday buyuk va shonli o'tmishimiz, qanday ulug' ajdodlarimiz borligini yaxshi bilamiz va bu bilan hamisha faxrlanamiz"¹ – deb ta'kidlab o'tadilar. Bizning donishmand ajdodlarimizning barchasi ilm-ma'rifatni ulug'laganlar, insonni axloqli, tarbiyali bo'lishga, Vatanni sevishga, insonparvar hamda millatparvar bo'lishga undaganlar. Ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan boy ma'naviy meros, ulkan kashfiyotlar inson dunyoqarashi, ayniqsa yosh avlod dunyoqarashini shakllantirish hamda rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Yosh avlodda insoniy fazilatlarni shakllantirish va rivojlantirishda milliy-ma'naviy merosimizdan foydalanmog'imiz lozim, chunki ajdodlarimiz merosida ta'lim-tarbiya, axloqqa doir masalalar chuqur ishlab chiqilgan.

Ajdodlarimiz tomonidan bizga qoldirilgan boy ilmiy-ma'naviy meros xalqimizning, ayniqsa kelajak avlodning tafakkuri, dunyoqarashi milliy va umuminsoniy qadriyatlari asosida shakllanishida Vatanga muhabbat, millatparvarlik, ajdodlarga munosib farzand bo'lib voyaga yetish va ularning bunyodkorlik faoliyatini davom ettirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqimizning uzoq o'tmish tarixi shundan dalolat beradiki, insoniyatning ma'naviy kamolatiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan boy ma'naviy-madaniy meros va buyuk qadriyatlar sohibimiz. Mana shunday milliy ma'naviyatimizning teran tomirlaridan biri, asrlar qa'ridan o'ziga xos o'ringa ega bo'lganligi buyuk bobokalonimiz Abu Rayhon Beruniyning ma'naviy qarashlaridir. Beruniy Xorazmshoh Abulabbos Ma'mun ibn Ma'mun (1009-1017yil) davrida tashkil etilgan "Ma'mun akademiyasi"da o'n yildan ortiq doimiy yetakchi pedagog bo'lgan va o'zining falsafiy pedagogik maktabini yaratgan.

Adabiyotlar tahlili

Beruniy fan va uning ijtimoiy mohtiyatiga o'ziga xos tarzda yondashadi. U nafaqat fanlarning ijtimoiy mohiyatini aniqlash maqsadida ularning klassifikatsiyasini yoritish bilan birgalikda balki ularning ichki tizilmasini ham ko'ratib berishga harakat qiladi. Bu holat ayniqsa, uning tarix va tarixiylikning o'ziga xos tadqiqotlarni yaratganligida ko'rishimiz mumkin. Beruniy nazarida tarixiylik har bir xalqning o'zligini anglashining muhim shartidir. Shuning uchun ham Beruniy har bir xalqning tarixni sohtalashtirishga bo'lgan har qanday harakatni xavfli g'arazlik deb qaraydi. Chunki g'arazlik bir jins yoki xalqni, sinfni ko'tarib, ikkinchisini yerga urishdir.

Tarixni sohtalashtiruvchi g'arazgo'ylar haqida Beruniy shunday yozadi: "bir kishi o'z jinsini ulug'lab yolg'on habar tarqatadi, bundan maqsadi o'zini ko'rsatish bo'ladi. Chunki uning o'zi o'sha jinsdan kelib chiqqan bo'ladi, yoki o'zini ko'rsatish maqsadida boshqa bir jinsni ayblab yolg'on gap yoyadi, chunki u shu bilan (zid jins) ustidan g'alaba qozongan va o'z istagiga erishgan bo'ladi... (Ikkinchi bir kishi esa) o'zi sevadigan bir tabaqaga minnatdorchilik bildirmoqchi bo'lib, yoki yomon ko'radigan bir sinfni xafa qilmoqchi bo'lib, ular o'rtasida yolg'on xabar tarqatadi"².

¹ Мирзиёев Ш.М. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий олами юксалтиришнинг мустахкам пойдеворидир // Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. Т. 2. Т.: „Ўзбекистон“, 2018. 191-бет.

² Абу Райхон Беруний, "Ҳиндистон", Танланган асарлар, II-жилд, Тошкент, 1965, 26-бет.

Beruniy tarixni fan sifatida obektivlik, tarixiylik, mantitqiylik nuqtai-nazaridan tizimiy shaklda o'rganish va klassifikatsiya qilishni oxiriga yetkazgan buyuk mutafakkirdir. O'zining bu qarashlarini "Mas'ud qonuni", "Geodeziya", "Mineralogiya", "Hindiston", "Gnomonika", "Fihrist" kabi asarlarida ishlab chiqdi. Bu asarlarni tadqiqot qilish shuni kursatadiki, Beruniy tarixiy tadqiqotlarni besh mavzuga bo'ladi: 1. Qadimgi, ilk va o'rta asr Sharqining umumiy tarixi, ma'lum darajada qadimgi yunon tarixi. 2. O'rta Osiyo tarixi. 3. Sharq xalqlari fani tarixi. 4. Sharq xalqlari etnografiyasi. 5. Sharqda din va bid'atlar tarixi.

Tahlillar va natijalar

Agar biz Beruniyning tarixni sotsiologik aspektda o'rganish uslublariga e'tibor qilsak, unda ikki asosiy o'ziga xos xislat borligini payqash mumkin:

1. U turli xalqlar tarixiy madaniy-ma'naviy xizmatini va ayrim millatlarga xos shaxslarning farolifatlarini baholashda ularning irqiy, diniy yoki sulolalarga asoslanmay, hamma xalqlarga bir xilda hurmat bilan qarashga asoslangan obektivlik.

2. Voqea va hodisalarni, turli xalqlar madaniyati, urf-odati va taraqqiyotidagi o'xshashlik, ziddiyatlilik, paralellik kabi jarayonlarni solishtirish, taqqoslash asosida o'rganish.

Beruniyning jamiyat haqidagi qarashlari mahalliy va xorijiy adabiyotlarda maxsus o'rganilmagan bo'lsada jamiyat haqidagi fikrlari o'zining originalligi bilan katta qiziqish uyg'otadi. Beruniy ijtimoiy qarashlarining qiziqarli tomoni shundaki, u dastavval qomusiy olim sifatida ilmiy-tadqiqot metodini ishlab chiqishga intildi. Bu metodning asosiy xususiyati o'rganilayotgan hodisalarga tajribaviy, ratsional yondashish bo'lib, uning eng muhim talabi - og'ishmay haqiqatga intilishdan iborat.

Alloma "Osor al-boqiya" asarida jamiyatning vujudga kelishi sabablarini bashariyat tarixi bilan bog'laydi. "Qadimgi tarixlarning eng avvalgisi va eng mashhuri bashariyatning boshlanishidir. Kitob ahlari bo'lmish yahudiylar, xristianlar, otashparastlar va bularning barcha sinfiga bashariyatning boshlanishi va uning tarix boshi qilib olinishi xususida shunday ixtiloflar mavjudki, tarixlar haqida bu kabi xilma-xillik bo'lishi mumkin emas"³, deb ko'pgina tarixiy voqealarning noto'g'ri talqin etilganini isbotlashga harakat qilib, ularni qiyosiy tahlil etgan.

Beruniy muqaddas kitoblardagi bashariyatning vujudga kelishi haqidagi xabarlarni chuqur tahlil qilgan holda, "Biz avvalo, mana shu bashariyatning boshlanish tarixiga nazar solsak, bu haqda u millatlarning orasida ko'pgina ixtiloflarni uchratamiz. Ixtiloflar shularki, eroniylar va otashparastlar olamning umri burjlar va oylar soniga muvofiq o'n ikki ming yil deb da'vo qilgan. Ular shariatining asoschisi Zardusht esa olam paydo bo'lishidan to o'zi yuzaga chiqqunicha chorak kunlar qo'shilib uch ming yil o'tdi"⁴, deydi. Ya'ni Beruniy bu masalani ilmiy-falsafiy jihatdan o'rganib, payg'ambarlar va muqaddas kitoblardagi ixtiloflarni ko'rsatishga harakat qiladi. "Inson bunday yuqori mansabga o'zining kelib chiqishi bilan taalluqli bo'lmasa ham, uning urug'ining qadimiyligiga qarab emas, balki ko'rsatgan xizmatlari evaziga ko'tariladi"⁵.

³ Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. I том. / Таржимон А.Расулов. Изоҳларни И.Абдуллаев ва А.Расулов тузган. Масъул муҳаррирлар: И.Абдуллаев ва О.Файзуллаев. – Т.: Фан, 1968. 50-бет.

⁴ Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. I том. / Таржимон А.Расулов. Изоҳларни И.Абдуллаев ва А.Расулов тузган. Масъул муҳаррирлар: И.Абдуллаев ва О.Файзуллаев. – Т.: Фан, 1968. 51-бет.

⁵ Абу Райхон Беруний. "Китоб ал-жамоҳир фи-маърифат ал-жавоҳир" (Минералогия). – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2017. 11-бет.

Beruniy “zoʻrlilik va yollash yoʻli bilan amalga oshiriladigan majburiy mehnat nomaʼqul va beqarordir”⁶ deb, har bir inson oʻz mehnatiga yarasha haq olishi kerak degan fikrni ilgari suradi.

“Odamlarning tuzilishi - rang, surat, tabiat va axloqda turlicha boʻlishi faqatgina nasablarining turlicha boʻlishidan emas, balki tuproq, suv, havo va yerning, (odam) yashaydigan joylarning turlichaligidan hamdir. Tillarning turlicha boʻlganiga sabab odamlarning guruhlariga ajralib ketishi, bir-biridan uzoq turishi, ularning har birida turli xohishlarni ifodalash uchun (zarur) boʻlgan soʻzlarga ehtiyoj tugʻilishidir. Uzoq zamonlar oʻtishi bilan haligi iboralar koʻpayib yodda saqlangan va takrorlanish natijasida tarkib topib, tartibga tushgan”⁷.

Beruniy xalqlar oʻrtasida toʻgʻri munosabtlarni oʻrnatishda xalaqit beradigan milliy va diniy chegaralarga qarshi chiqdi. “Dunyoda ayrim olimlar fikricha, - deydi Beruniy, - oʻz yerlaridan boshqa yer yoʻq jinslaridan boshqa xalq yoʻq, oʻzlaridan boshqa ilm yoʻq, oʻz boshliqlaridan boshqa podshohlar yoʻq va dinlaridan boshqa din yoʻqdir. Oʻzlarini yuqori tutib, beʼmani xarakat qiladigan va kibrlanib, bilimsiz qoladilar. Oʻrgangan narsalariga bahillik qilib, oʻz jinslaridan boʻlsa ham johil kishiga oʻrgatmaydilar. U bunday fikrlarni beʼmanilikdir”⁸, deb biladi.

Beruniy oʻzining “Hindiston” asarida ahloqiy tarbiya va uning asosiy mezonlari haqida toʻxtalib shunday yozadi: “Yaxshi xulq, din talab etadigan hulqlar boʻlib, shaxobchalari koʻp boʻlsa ham, ularning fikricha, asl va asosi koʻp maʼnolarni oʻz ichiga olgan bir muncha ishlardan iboratdir. Ular 1. Oʻldirmaslik. 2. Yolgʻon gapirmaslik. 3. Oʻgʻrilik qilmaslik. 4. Zino qilmaslik. 5. Mol yigʻmaslik. 6. Doimo pok va toza boʻlish. 7. Hamisha roʻza tutib oʻzini qiynash. 8. Tangrini poklab va ulugʻlab, uning iodatiga yopishish”⁹ Abu Rayxon Beruniyning ahloq-odobga oid gʻoyalari ham behad darajada qiziqarli va foydadan holi emas. “Insonning ahloqiy qiyofasi jamiyatda, boshqalar taʼsirida shakllanadi. Shunday ekan, shaxsning ahloqi jamiyat oldidagi burchini sidqidillik bilan bajarishga xizmat qilmogʻi lozim. Insonning tashqi qiyofasi tabiat inʼomidir, uni oʻzgartirishning imkoniyati yoʻq. Biroq, ahloqiy qiyofani oʻzgartirish insonning oʻz qoʻlida. Demak, uni yomon hulqdan yaxshi fazilatlar tomon aylantirish imkoniyatlari cheksiz. Buning uchun shaxs oʻz hulq-atvorini, xis-tuygʻulari ustidan hukmron boʻlmogʻi, ruhini tarbiyalab borishi, uni ahloqiy jarrohlik vositasida davolash, ahloq-odob borasidagi kitoblarda taʼkidlangan usullar bilan kamchiliklaridan qutulmogʻi lozim. Ana shundagina, u oʻzining salbiy odatlaridan holi boʻlib, yuksak ahloqiy fazilatlar sohibiga aylanadi”¹⁰.

Beruniy komil inson masalasi haqida islom dini talablaridan kelib chiqib taʼrif beradi. Beruniy fikricha yaxshilik va yomonlik insonning xulq-atvorini belgilaydigan mezon sifatida olinadi. Beruniy inson kamolotida uch omil muhimligini taʼkidlaydi.

1. irsiyat
2. muhit
3. tarbiya

⁶ Абу Райхон Беруний. “Китоб ал-жамохир фи-маърифат ал-жавоҳир” (Минералогия). – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2017. 11-бет.

⁷ Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. I том. / Таржимон А.Расулов. Изоҳларни И.Абдуллаев ва А.Расулов тузган. Масъул муҳаррирлар: И.Абдуллаев ва О.Файзуллаев. –Т.: Фан, 1968. 16-бет.

⁸ Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. том, 370-бет.

⁹ Педагогика тарихидан хрестоматия. Т. “Ўқитувчи”. 1993 й. 53-бет.

¹⁰ Қиёмиддин Назаров. Ўзбек фалсафаси, 109-бет.

Beruniy tomonidan ilgari surilgan g'oyalarni tahlil qilar ekanmiz, hozirgi jamiyatda dolzarb bo'lib turgan muammolarni yechimini yechishda o'z ahamiyatiga ega. Dunyo xalqlari ma'naviyati, tafakkur tarzi va falsafasi borligi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Falsafaning umuminsoniy fan sifatida, nafaqat bashariyatga molik muammolarni qamrab olishi, balki muayyan xalqning o'ziga xos xususiyatlari, dunyoqarashi va milliy mentalitetini aks ettirishi ham qadimdan ma'lum. Beruniy o'z pedagogik faoliyatida ta'lim jarayoniga chuqur kirib boradi va o'z davri uchun yangilik bo'lgan ta'lim-tarbiya tamoyillarini yaratdi. U ta'lim jarayonida bolalarni yosh xususiyatlarini hisobga olish asosiga qurilgan o'qitish tarbiyasiga uyg'unligini uqtiradi.

Beruniyning har bir asarida ta'lim-tarbiya boshqa fan va ilmlar birgalikda namoyon bo'lib boradi. U haqiqatdan ham tarbiyaning o'ziga xos bo'lgan kompleksini yarata oldi va tarbiya muvaffaqiyati uchun yoppasiga yondashish, ya'ni umumiy tarbiya uslubini keng tashviqot qilgan. Beruniy ta'lim-tarbiyani inson baxtining bir bo'lagi deb qaragan va bu o'z ta'limotining bosh maqsadi va masalasi inson va uning baxt-saodati va kamoloti sifatida ham talqin qilgan. Shunisi e'tiborliki, Beruniy har bir tarbiya yo'nalishini bir-biri bilan bog'liqlikda va aloqada olib qaraydi. Bu bilan Beruniy tarbiyaga kompleks yondashish haqidagi ilg'or g'oyani ilgari suradi.

Xulosa

Beruniyning jamiyat haqidagi qarashlari mahalliy va xorijiy adabiyotlarda maxsus o'rganilmagan. Olimning jamiyat haqidagi fikrlari o'zining originalligi bilan katta qiziqish uyg'otadi. Beruniyning ijtimoiy qarashlarining qiziqarli tomoni shundaki, u dastavval qomusiy olim sifatida ilmiy-tadqiqot metodini ishlab chiqishga intildi. Bu metodning asosiy xususiyati o'rganilayotgan hodisalarga tajribaviy, ratsional yondashish bo'lib, uning eng muhim talabi – og'ishmay haqiqatga intilishdan iborat.

Beruniy o'zining ma'rifiy-tarbiyaviy ta'limotida ta'lim-tarbiya birligi va ahloq masalalariga ham faqat o'z davrining yetuk tarbiyashunos olimi sifatida yondashadi. Ta'lim va tarbiya sohasidagi qarashlarida ahloqiy tarbiya o'ziga xos nufuz kasb etadi. Uning nazarida insonlarni halokatga olib boradigan sabablar ham insonlarning ahloqiy jihatdan yetuk bo'lmaganligidir. Beruniy ham o'z ijtimoiy qarashlarida ta'lim va tarbiya masalalariga alohida e'tibor bergan va bu sohada muhim muammolarni ko'targan. Chunki Beruniyning o'zi o'z davrining yirik pedagogi ham bo'lgan. Hali pedagogika mustaqil fan sifatida shakllanmagan bir sharoitda Beruniy aynan pedagogik masalalarni o'rtaga tashlagan edi.

Adabiyotlar

1. Abu Rayxon Beruniy, "Hindiston", Tanlangan asarlar, II-jild, Toshkent, 1965, 26-bet.
2. Abu Rayhon Beruniy. Tanlangan asarlar. I tom. / Tarjimon A.Rasulov. Izohlarni I.Abdullayev va A.Rasulov tuzgan. Mas'ul muharrirlar: I.Abdullayev va O.Fayzullayev. - T.: Fan, 1968. 50-bet.
3. Abu Rayhon Beruniy. Tanlangan asarlar. I tom. / Tarjimon A.Rasulov. Izohlarni I.Abdullayev va A.Rasulov tuzgan. Mas'ul muharrirlar: I.Abdullayev va O.Fayzullayev. - T.: Fan, 1968. 51-bet.
4. Abu Rayhon Beruniy. "Kitob al-jamohir fi-ma'rifat al-javohir" (Mineralogiya). - T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2017. 11-bet.
5. Abu Rayhon Beruniy. "Kitob al-jamohir fi-ma'rifat al-javohir" (Mineralogiya). - T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2017. 11-bet.
6. Abu Rayhon Beruniy. Tanlangan asarlar. I tom. / Tarjimon A.Rasulov. Izohlarni I.Abdullayev va A.Rasulov tuzgan. Mas'ul muharrirlar: I.Abdullayev va O.Fayzullayev. - T.: Fan, 1968. 16-bet.
7. Abu Rayxon Beruniy. Tanlangan asarlar. II-tom, 370-bet.

8. Mirziyoyev Sh.M. Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma'naviy olamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir // Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. T. 2. T.: „O'zbekiston“, 2018. 191-bet.
9. Pedagogika tarixidan xrestomatiya. T. „O'qituvchi“. 1993 y. 53-bet.
10. Qiyomiddin Nazarov. O'zbek falsafasi, 109-bet.

IJTIMOIIY ADOLAT HUQUQIY-FALSAFIY TUSHUNCHA VA IJTIMOIIY-SIYOSIIY G'OYA SIFATIDA

Teshaboyev Muhiddinjon Ma'rufovich-Toshkent Axborot Texnologiyalari Univeristetining Farg'ona filiali "Ta'lim sifatini nazorat qilish" bo'limi boshlig'i,(PhD) dots.

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy adolat huquqiy-falsafiy tushuncha va ijtimoiy-siyosiy g'oya sifatida nomoyon bo'lishi va huquq falsafasidagi adolatning asosiy muammolarini Ijtimoiy adolat bo'yicha tadqiqotlar ijtimoiy fanlarning har bir sohasida turli nazariyalar va uslubiy imtiyozlarga qarab amalga oshiriladigan, adolat va ijtimoiy adolat tushunchalarining mazmun-mohiyati va o'zaro xususiyatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: "Ijtimoiy adolat" tushunchasi, Brayan Barri, Daun sindromi, xalqaro sessiyalar, huquq, siyosatshunoslik, psixologiya, Maykl Yang, Ebru Qilich, Adolatli tengsizlik, G'oyalar kuchini, ma'rifat, inqiroz hissi.

СОЦИАЛЬНАЯ СПРАВЕДЛИВОСТЬ КАК ПРАВОВОЕ ФИЛОСОФСКОЕ ПОНЯТИЕ И СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ИДЕЯ

Тешабоев Мухиддинжон Маруфович-начальник отдела "контроль качества образования" Ферганского филиала Ташкентского университета информационных технологий,(PhD) доцент.

Аннотация: В данной статье рассматривается исчезновение социальной справедливости как юридико-философского понятия и социально-политической идеи и основные проблемы справедливости в философии права, разъясняются сущность и взаимные характеристики понятий социальной справедливости .

Ключевые слова: концепция «Социальная справедливость», Брайан Бэрри, синдром Дауна, международные сессии, право, политология, психология, Майкл Янг, Эбру Килич, Справедливое неравенство, Сила идей, просвещение, чувство кризиса.

SOCIAL JUSTICE AS A LEGAL-PHILOSOPHICAL CONCEPT AND SOCIAL-POLITICAL IDEA

Teshaboyev Muhiddinjon Ma'rufovich-head of the "quality control of Education" Department of the Fergana branch of the Tashkent Department of Information Technology, (PhD)Associate Professor.

Abstract: In this article, the disappearance of social justice as a legal-philosophical concept and a socio-political idea and the main problems of justice in the philosophy of law are discussed. the essence and mutual characteristics of the concepts of social justice are explained.

Key words: concept of "Social justice", Brian Barry, Down syndrome, international sessions, law,

MUNDARIJA

FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI

01.00.00

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

1	(Si (Au), Si (Li) va Si (Ge) asosidagi fotodetektorlarni tayyorlash va ishlab chiqish Radjapov S.A., Maripov I.I., Otaboyev S.K.....	3
2	Решение прямой динамической задачи пороупругости Туйчиева С.Т.....	10
3	Pbb-tds va y6 polimerlarga asoslangan polimer quyosh elementlarining xossalarini tadqiq qilish Saparbayev A.A., Ro'ziyev F.M., Turg'unboyev A.Y., Imomov M.X.....	19
4	Kasr tartibli hosila qatnashgan ikkinchi tartibli o'zgaruvchi koeffitsiyentli oddiy differensial tenglama uchun bitsadze – samarskiy tipidagi masala Xasanov Sh.M., Rahmanov A.A.....	25
5	Yarimo'tkazgichli materiallar asosida konvertorlar parametrlarini o'zgartirish xususiyatlarini o'rganish Kuchqarov B.X., Ergashev M.A., Yusufjonov A.A.....	32
6	Yarimo'tkazgich diodlarining p-n-uch nuqtali zaryadlangan nuqsonlar parametrlarini hisoblash Mamatkarimov O.O., Fazliddinov S.B., Turg'unov M.O.....	42
7	Plyonkalarining tuzilishi, xususiyatlarini o'rganishda yarimo'tkazgich moddalarni amaliy ahamiyati Sharibayev N.Y., Baxromov B.M., Holmirzayev A.A.....	53
8	Нелокальная задача для уравнения смешанного типа четвертого порядка, вырождающегося внутри и на границе области Усмонов Д.А.....	68
9	Формирование тонких пленок силицида хрома и оценка их ширины запрещенной зоны Довранов К.Т., Давранов Х.Т., Юлдошев О.Ю., Туракулов Х.А., Давлатов М.А.....	82
10	Methods and factors of achieving efficiency in teaching physics Begmuradov Sh.D.....	88
11	Yorug'likning yutilish qonuniyati asosida taus metodidan foydalanib ruteniy (ii) asosli fotoanod uchun taqiqlangan zona kengligini aniqlash. Abdul Karim Arof., Sharibayev N.Y., Ergashov A.Q.....	93
12	“Molekulyar fizika va termodinamika” bo'limini o'qitishda ekstremal masalalarning ahamiyati Madaminov X.M.....	99
13	Ratsional va irratsional funksiyalarni integrallashning turli metodlari Rustamaliyeva R.I., Egamov J.A.....	104

8	Dukkakli o'simliklardan ajratilgan fitopatogen mikromitsetlarning patogenlik xususiyatini skrining qilish Ruzmetov D.R.....	186
---	---	-----

FALSAFA FANLARI
ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ
PHILOSOPHICAL SCIENCES

09.00.00

1	Философский анализ концепции информационного общества Бурнашев Р.Ф.....	194
2	Axborot texnologiyalarini axloqiy va huquqiy tartibga solishda kompyuter etikasi Usmonov F.N.....	202
3	The decline of education in the colonial period philosophical aspects of social factors Ashurova X.S.....	210
	Shaxs ma'naviyatini shakllantirishning ijtimoiy omillari	
4	Qosimov X.A.....	215
5	Ma'naviyatimiz rivojlanishiga hissasi qo'shgan yurtimiz olimlari Karshiyev J.A.....	219
6	Abu Rayhon Beruniyning ijtimoiy-siyosiy qarashlari Tog'ayev N.E.....	223
7	Ijtimoiy adolat huquqiy-falsafiy tushuncha va ijtimoiy-siyosiy g'oya sifatida Teshaboyev M.M.....	228
8	О философской сущность брака и семьи Уразалиева Г.Б.....	234
9	Jinoyat huquqida dalillar maqbulligi ayrim masalalari Chuboyeva O.,Qahhorov R.....	240
10	Milliy ma'naviyatning tahdidlar ob'yektiga aylanishining sabablari Eshova H.X.....	243
11	О генезисе взглядов различных поколений в рамках семейных отношений в узбекистане Акрамова Э.И.....	246
12	Ijtimoiy adolatni huquqiy-falsafiy muammo sifatida o'rganish zarurati Shokirov T.Sh.....	254
13	Shayx Najmiddin Kubro – Kubroviya ta'limotining asoschisi Jabborov I.J.....	258